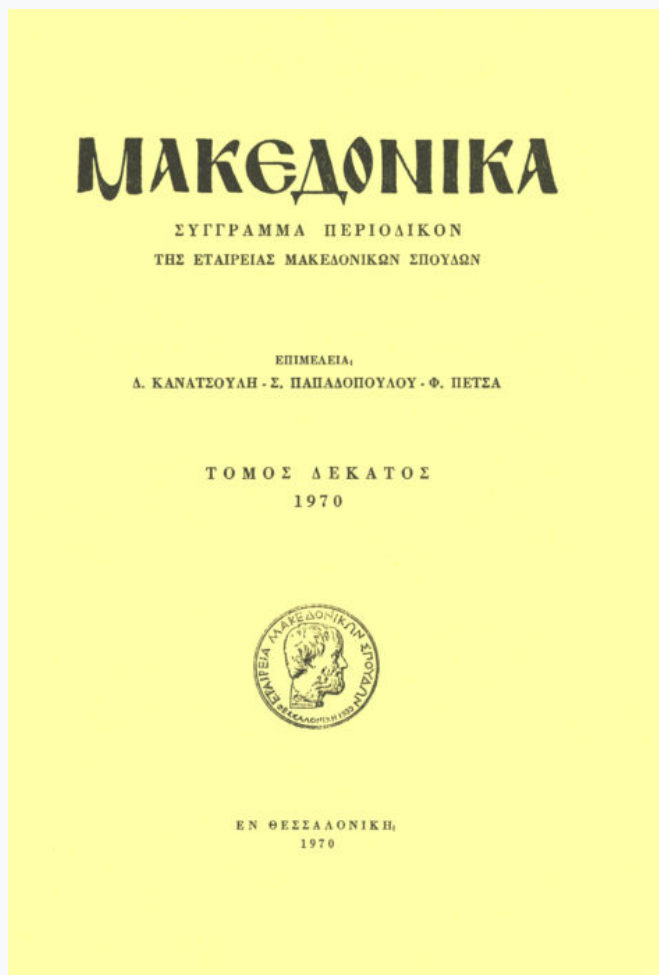

Μακεδονικά

Τόμ. 10, Αρ. 1 (1970)

Stilpon P. Kyriakides, Two studies on Modern Greek Folklore

Ελεονώρα Σκουτέρη

doi: [10.12681/makedonika.812](https://doi.org/10.12681/makedonika.812)

Copyright © 2014, Ελεονώρα Σκουτέρη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σκουτέρη Ε. (2015). Stilpon P. Kyriakides, Two studies on Modern Greek Folklore. *Μακεδονικά*, 10(1), 322–326. <https://doi.org/10.12681/makedonika.812>

Stilpon P. Kyriakides, *Two Studies on Modern Greek Folklore* (Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, ἀριθ. 97), Thessaloniki 1968, 8ον, σελ. 132+1 εικόν +14 πίνακες.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων ἐπιστημόνων — πού ἄρχισε στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα — γιὰ τὴ μελέτη τῆς γλώσσας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ, εἶχε κίνητρο βασικά ἱστορικὸ καὶ ἀρχαιολογικόν. Στὴ σύγχρονη ζωὴ τῶν Ἑλλήνων ἐβλεπαν νὰ ξαναζοῦν οἱ περιγραφὲς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς μακρινῆς ἐκείνης ἐποχῆς, καὶ αὐτὸ τοὺς παρακινούσε νὰ συγκρίνουν συστηματικότερα καὶ νὰ συσχετίσουν τὰ ἀρχαία μὲ τὰ νεότερα ἑλληνικὰ πράγματα. Ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν «ζώντων μνημείων» γιὰ τοὺς Ἑλλήνες καὶ τοὺς ξένους.

Ἡ ἔρευνα εἶχε δύο κυρίως κατευθύνσεις: οἱ παλιότεροι ἐρευνητές, ὅπως ὁ B. Schmidt καὶ ὁ K. Wachsmuth (στὴν κίνηση αὐτὴν ἀνήκει καὶ ὁ δικός μας Ν. Γ. Πολίτης) συσχέτιζαν στίς ἐπιστημονικὲς τοὺς μελέτες ἄμεσα τὴ νεοελληνικὴ λαϊκὴ παράδοση πρὸς τὴν ἀρχαία¹. ὁ νεώτερος K. Dieterich συνέδεσε εἰδικότερα τὸ βυζαντινὸ καὶ τὸ νεώτερο Ἑλληνισμὸ μὲ τὸν Ἑλληνισμὸ τῶν μακεδονικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων². Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπεσῆμαν ἀναλογίες καὶ ὁμοιότητες στὰ ἔθιμα καὶ τὶς δοξασίες τῆς νέας καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἀλλὰ δὲν ἐπιχείρησαν νὰ ἐρευνήσουν διεξοδικὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ σκέψη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Συνήθως ἡ προσπάθεια γινόταν πρὸς ὄφελος τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, καὶ ἔτσι ἡ ἔρευνα πῆρε πολὺ γρήγορα καὶ τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση. Τὴν ἀποψη αὐτὴ τὴν ἐκφράζει κατεξοχὴν τὸ βιβλίον τοῦ J. C. Lawson, *Modern Greek Folklore and Ancient Greek Religion*, London 1910, ὅπου ἡ νεοελληνικὴ λαογραφία χρησιμοποιοῦται ὡς πηγὴ γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὶς νεότερες μελέτες πού γίνονται στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ τὰ νεοελληνικὰ πράγματα, αὐτὲς εἶναι περισσότερο κοινωνιολογικέ.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τοὺς συσχετισμοὺς πού ἐπιχειροῦν οἱ ξένοι ἐπιστήμονες, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔργασία τους πιὸ σωστὴ θὰ ἔπρεπε νὰ προσανατολισθοῦν περισσότερο πρὸς τὴν ἑλληνικὴ γενικὰ λαογραφία καὶ τὶς ἔρευνες πού γίνονται στὴν Ἑλλάδα.

Γιὰ τοὺς Ἑλλήνες ἐπιστήμονες τὸ ἀρχαιολογικὸ ἐνδιαφέρον πῆρε γρήγορα μορφὴ πατριωτικὴ (ἐθνικὴ), μὲ σκοπὸ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἐνότητας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ὡς ἀποδεικτικὰ μέσα χρησιμοποιοῦσαν τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα· ἔτσι ἐντάθηκε ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου, στὴν ὁποία μετεῖχαν διάφοροι ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Πολιτεία. Οἱ ἔρευνες αὐτὲς τῶν Ἑλλήνων λαογράφων παρέμειναν σχεδὸν ἄγνωστες στὸ ἐξωτερικόν, μολονότι — ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δημοσίευση ἄφθονου ὕλικου — καὶ στὸ θεωρητικὸ ἐπίπεδον ἡ συμβολὴ τους ἦταν ἀξιόλογη³. (οἱ ἐργασίες π.χ. τοῦ Ν. Γ. Πολίτη χαρακτηρίστηκαν ὡς «πραγματικὸς θησαυρὸς ἀχρησιμοποίητου καὶ

1. O. K. Wachsmuth, Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἐν τῇ νέᾳ. Μετάφρ. Ἐμμ. Γαλανοῦ, Κεφαλληνία 1868, ἐξετάζει νεοελληνικὰ ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὴ γέννηση, τὸ γάμο καὶ τὸ θάνατον, καὶ πιστοποιεῖ τὴν προέλευσίν τους ἀπὸ ἀνάλογα ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ Bernhard Schmidt στὸ ἔργο του *Das Volksleben der Neugriechen und das hellenischen Altertums*, I, Leipzig, προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ ἐπιστημονικὰ τὴ νεοελληνικὴ λαϊκὴ ζωὴ στὴ συνάφειά της μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα.

2. Karl Dieterich, *Hellenischen Volksreligion und byzantinisch-neugriechische Volksglaube*. I. Teil. (Ἀγγελος, Bd. I (1915), σ. 2-33).

ἀνεξερευνήτου [στήν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἀμερική] ὑλικοῦ γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λαογραφίαν¹). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κατὰ κάποιο τρόπο πρέπει νὰ δίνεται στοὺς ξένους ἐπιστήμονες—δσους βέβαια δὲν μποροῦν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν ἐλληνικὴ λαογραφικὴ βιβλιογραφία—ἡ δυνατότητα νὰ ἐρευνήσουν τὸ ὑλικὸ αὐτὸ χρησιμοποιοῦντας μεταφράσεις.

Οἱ δύο ἐργασίες τοῦ Στ. Π. Κυριακίδου πού διάλεξε τὸ IMXA γιὰ νὰ τίς δημοσιεύσει μεταφρασμένες ἀγγλικά, ἀντιπροσωπεύουν ἀκριβῶς τὴ συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων λαογράφων στὸ θεωρητικὸ μέρος τῆς ἐπιστήμης τους:

I. Neugriechische Volkskunde: Volksdichtung, Volksglaube, Volkskunst mit Hinweisen auf die deutsche Volkskunde, München 1936 (ἀγγλικὸς τίτλος: Modern Greek Folklore. Folk Poetry, Folk Religion, and Folk Art with References to German Folklore). Μεταφραστὴς ὁ Robert A. Georges.

II. Γλῶσσα καὶ λαϊκὸς Πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων (ἀγγλικὸς τίτλος: The Language and Folk Culture of Modern Greece). Μεταφραστὴς ὁ Aristotile A. Katranides καὶ ὁ Robert A. Georges.

Ἡ πρώτη ἐργασία ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ὁμιλίες πού ἔκαμε ὁ Κ. στὸ Μόναχο, στὸ Βερολίνο καὶ στὴν Δρέσδη τὸ 1936, μὲ σκοπὸ νὰ παρουσιάσει στὸ γερμανικὸ κοινὸ τὴν ἐλληνικὴ λαογραφία καὶ νὰ ὑποδείξει τίς τυχόν ὁμοιότητές της μὲ τὴ γερμανικὴ. Ἡ δευτέρα γράφηκε μέσα στὴν κατοχὴ ὡς ἀντίδραση καὶ κριτικὴ στὴ γερμανικὴ προπαγανδιστικὴ ψευδο-ἱστορία², καὶ δημοσιεύθηκε τὸ 1946.

Ἡ συνδημοσίευση τῶν δύο ἐργασιῶν δὲν σημαίνει ὅτι συνδέονται καὶ οὐσιαστικά. Ὑπάρχει ὅμως ἕνας ἄλλος λόγος πού κάνει εὐστοχῇ τὴν ἐκλογή τους: ἀπὸ τίς δύο μαζί προβάλλει ἡ συνολικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ἀντικειμένου τῆς λαογραφίας ἀπὸ τὸν Κ., πράγμα πού ἀποτελεῖ καὶ τὸν πυρῆνα τῆς γενικῆς του θεωρίας. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἰδικότερα ἔγκειται καὶ ἡ προσφορά του στὴν ἐπιστὴμὴ τῆς λαογραφίας: τὸ ἄθροισμα τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων, πού—σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τοῦ Πολίτη—ἀποτελοῦσαν τὸ ἀντικείμενό της, τὸ μετέβαλε σὲ ὀργανικὸ σύνολο καὶ ἔδωσε τὸ σύντομο ὄρισμό τῆς λαογραφίας ὡς ἐπιστήμης τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

I. Οἱ τρεῖς ὁμιλίες, πού ἀποτελοῦν τὴν πρώτη ἐργασία, ἔχουν ὡς θέματά τους ἀντίστοιχα τὴ λαϊκὴ ποίηση, τὴ λαϊκὴ θρησκεία καὶ τὴ λαϊκὴ τέχνη, δηλ. ἐκδηλώσεις «περὶ τὸν ψυχικὸν ἢ πνευματικὸν βίον»³.

Στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐργασίας ἡ ἐξέταση δὲν ξεπερνᾷ τὴν ἀπλὴ παρουσίαση τῶν σχετικῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων, γιὰ τὴν περιορίζεται ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς ὁμιλίας. Οἱ πληροφορίες πού παρέχονται εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσες γιὰ τοὺς ξένους λαογράφους. Ὡστόσο ἐδῶ δὲν ἔχει κανένα λόγο ἡ παρουσίαση ἢ ἀνασκευὴ τῶν ἐπὶ μέρους θέσεων τοῦ Κ., ἢ ἡ παράθεση παραδειγμάτων. Ὅμως, ἐπειδὴ σὲ ὅλη τὴ μελέτη ὑπάρχει σαφὴς

1. Βλ. τὸν πρόλογο τοῦ ΑΙ. Οικονομίδου στὴ δευτέρη ἐκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ J. C. Lawson, ἑ.ἀ. (New York, University Books, 1964, σ. XIV).

2. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναβίωση τῆς γνωστῆς θεωρίας περὶ σλαβισμού (στὸ βιβλίο π.χ. τοῦ Buschan, Die Balkanvölker in Vergangenheit und Gegenwart, Stuttgart 1910) ὁ θεωρητικὸς τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ Alfred Rosenberg στὸ βιβλίο του Der Mythos des 20. Jahrhunderts, 91-94 Aufl, München 1936, δημιούργησε μία νέα θεωρία περὶ λεβαντισμοῦ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

3. Γιὰ τὴ διαίρεση τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων, σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους, σὲ φυσικὲς, πνευματικὲς καὶ κοινωνικὲς βλ. Στ. Π. Κυριακίδης, Ἑλληνικὴ Λαογραφία, Μέρους Α', ἐκδοση β', Ἀθῆναι 1965, σ. 42. Τὴν ἴδια διαίρεση εἶχε ἀκολουθήσει ὁ Κ. στὸ προγενέστερο ἄρθρο του «Λαϊκὴ ἢ ζωὴ» στὴν Μεγ. Ἑλλ. Ἑγκ. λ. Ἑλλάδας.

ή πρόθεσή του να χρησιμοποιήσει συγκριτική μέθοδο, θά ήταν ενδιαφέρον να δοῦμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπισε τὰ προβλήματα τῆς μεθόδου αὐτῆς δίνοντάς μας τὸ σωστό μέτρο τῶν δυσκολιῶν τῆς.

Γνωρίζουμε ὅτι ἡ κύρια ἀδυναμία τῆς μεθόδου εἶναι ἡ ἀσάφεια τῶν ἀντικειμένων τῆς δηλ., ἡ τὰ στοιχεῖα τῶν παραβάλλονται εἶναι τόσο ἑτερογενῆ ὥστε ἡ σύγκριση πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀβάσιμη, ἡ βρίσκονται τόσο κοντὰ γεωγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ (χῶρος-χρόνος), ὥστε νὰ μὴν εἶναι βέβαιος κανεὶς ὅτι ἐνεργεῖ μὲ φαινόμενα διαφορετικὰ. Στὴν καλύτερη περίπτωση τὰ στοιχεῖα προέρχονται ἀπὸ περιοχὲς ποὺ μὲ τὸ χρόνο ἀπόκτησαν μιὰ σχετικὴ ὁμοιομορφία στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ τους. Ἡ ὑπαρξὴ ὁμοίων ἐκδηλώσεων ὁδήγησε, τοὺς ἐθνολόγους κυρίως, στὴ διαμόρφωση διαφόρων θεωριῶν: ὁ Adolf Bastian μελέτησε τὴ διαμόρφωση τῶν «λαϊκῶν ἰδεῶν» στὶς λεγόμενες γεωγραφικὲς ἐπαρχίες, ὁ F. Ratzel τόνισε περισσότερο τὴ γεωγραφικὴ ἐξάπλωση τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ F. Graebner, τέλος, διατύπωσε τὴν ἱστορικότερη ἀπὸ τίς θεωρίες, τὴ θεωρίαν τῶν πολιτιστικῶν κύκλων.

Τὸ πρόβλημα τῶν ὁμοιοτήτων, ποὺ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πῶς βασικὰ «κλειδιά» ποὺ διαμορφώνουν τὴ μελέτῃ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπασχόλησε ἰδιαίτερα τὸν Κ¹. Δέχθηκε τὴ θεωρίαν τῶν πολιτιστικῶν κύκλων ἀλλὰ μελέτησε εἰδικότερα τὸν κύκλο τὸν λεγόμενον εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ περιλαμβάνει ὅλους τοὺς εὐρωπαϊκοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς — καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς, καὶ τοὺς δύο λαοὺς ποὺ ἐξετάζει. Σποραδικὰ μέσα στὴν ἐργασία ὑπάρχουν παρατηρήσεις σὲ ὁρισμένα σημεῖα ὅπου εἶναι ἔντονη ἡ ὁμοιότητα τῆς ἐλληνικῆς λαϊκῆς ποίησης καὶ θρησκείας πρὸς τὴ γερμανικὴ. Ἡ ὁμοιότητα βέβαια δὲν εἶναι τυχαία, καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν περιορίζεται σὲ γενικὰ μόνον χαρακτηριστικὰ ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ σὲ ἰδιαίτερες λεπτομέρειες.

Στὰ πολλὰ ἐπὶ μέρους ἐρωτήματα ποὺ δημιουργοῦνται δὲν δίνει ὁ Κ. συγκεκριμένες ἀπαντήσεις· δεῖχνει ὅμως τὸ δρόμο ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν οἱ ἐπιστήμονες γιὰ νὰ φθάσουν σ' αὐτές. Ἡ μέθοδος ἔρευνας ποὺ προτείνει εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

Νὰ μελετηθοῦν ξεχωριστὰ ὅλες οἱ παραλλαγές ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὸν ὁρισμένο πολιτιστικὸ κύκλο. Μετὰ τὴ γεωγραφικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξή τους, ἡ σύγκριση θὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ σύνολα καὶ ὅχι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα (ἡ σύγκριση τῶν στοιχείων καθ' ἑαυτὰ θὰ γίνεται μετὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ὁμοίων παραλλαγῶν σὲ ομάδες). Ὁ ἐρευνητὴς θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ μπροστὰ του συνεχῶς τὰ σύνολα τῶν παραλλαγῶν, καί, χωρὶς νὰ παραμερίζῃ ἐκ τῶν προτέρων γιὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο ὁποιαδήποτε παραλλαγὴ, νὰ τίς ἐξετάζῃ ὅλες ἐξ ἑσῶ.

Σκοπὸς τῆς ἔρευνας θὰ εἶναι: πρῶτα νὰ βρεθοῦν τὰ νήματα ποὺ συνδέουν τοὺς πολιτισμοὺς τῶν δύο λαῶν· μετὰ νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τῶν πολιτιστικῶν τους σχέσεων, ποὺ εἶναι πρόβλημα καθαρὰ ἱστορικὸ (δηλ. ἂν οἱ ὁμοιότητες ποὺ διαπιστώθηκαν μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν σὲ ἀνεξάρτητες πηγὲς ἢ σὲ ἀρχαιότερη κοινὴ πηγὴ ἢ σὲ δανεισμό)².

1. Τὶς ἀπόψεις τοῦ Κ. γιὰ τὴ συγκριτικὴ μέθοδο βλ. στὴν κριτικὴ ποὺ ἔκανε στὸ βιβλίο τοῦ Walter Anderson, Kaiser und Abt. Die Geschichte eines Schwanks (Helsinki 1923) Λαογραφία τ. 8 (1925), σ.578-588.

2. Ὁ δανεισμός, δηλ. ἡ διάδοση μπορεῖ νὰ γίνεταί ὅχι μόνον ἀπὸ ἓνα δρόμο, ἀλλὰ ἀπὸ πολλοὺς δρόμους πρὸς διάφορες κατευθύνσεις. Σὲ λαοὺς ποὺ ἔχουν στενὴ ἑπικοινωνία δὲν ἀποκλείονται καὶ οἱ λεγόμενοι «ὀπισθοβατικοὶ δανεισμοί» (ὅπως γίνεταί καὶ στὶς γλώσσες)· δηλ. διηγήσεις, ἔθιμα, τραγούδια κ.ἄ., ποὺ διαδόθηκαν ἀπὸ ἓνα λαὸ Α σὲ ἓνα λαὸ Β, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανέλθουν ἀπὸ τὸ λαὸ Β στὸ λαὸ Α, ἀφοῦ ὅμως ὑποστοῦν ὁρισμένες μετατροπές, ἡ ἀφοῦ διαπλασθοῦν ἀπὸ τὸν λαὸ Β, καὶ πάρουν νέα μορφή.

“Όλα αυτά προϋποθέτουν ότι θα υπάρχει συνδυασμός της συγκριτικής εξέτασης με την ψυχολογική και την ιστορική εξέταση. Όστόσο τελικά, είναι δύσκολο — αν όχι αδύνατο — να δοθεί μία λογική έρμηνεία για την ύπαρξη ενός λαογραφικού φαινομένου σε μία ορισμένη περιοχή: το τότε, το πού και το γιατί δημιουργήθηκε, και μετά, το αν και το πώς διαδόθηκε.

II. Ιστορική μέθοδο, και μάλιστα στην καλύτερή της μορφή, χρησιμοποιεί ο Κ. στη δεύτερη εργασία, πού είναι μία από τις συγκροτημένες και ολοκληρωμένες μελέτες του. Η εργασία διαιρείται σε δύο μεγάλα — έξωτερικά ανεξάρτητα — κεφάλαια. Από αυτά το πρώτο αφορά τη γλώσσα των νεωτέρων Έλλήνων, το δεύτερο το λαϊκό τους πολιτισμό:

A. Γλώσσα

B. Λαϊκός Πολιτισμός

1. Ύλικός πολιτισμός (τροφή, κατοικία, ένδυμασία)

2. Κοινωνικός βίος (γάμος)

3. Πνευματικός πολιτισμός (λαϊκές θρησκευτικές δοξασίες, λαϊκή ποίηση)

Σ' αυτήν την εργασία άξίζει να έμβραθύνη κανείς περισσότερο από την έξωτερική διαίρεση, για να σχηματίσει μία σωστή εικόνα των θεωρητικών στοχασμών του Κ. Από τη στιγμή πού αντικείμενο της μελέτης είναι ο πολιτισμός και η γλώσσα μιάς κοινωνίας πού έχει μακρόχρονη ιστορική παράδοση, ό επιστήμονας αντιμετώπιζει το έρώτημα: από ποιά ιστορική «στιγμή» θα άρχίζει ή έρευνά του και πού θα σταματά. Ο Κ. πιστεύει ότι ή λαογραφία προτού καταλήξει συγχρονικά σε συγκριτικές και ψυχολογικές θεωρίες, όφειλε άπαραίτητα να παρακολουθή και να εξετάζει τις λαογραφικές εκδηλώσεις και όλες τους τις μορφές, τις αλλοιώσεις και τις μεταβολές διαχρονικά (ιστορικά). Με μία τέτοια θεώρηση ή επιστήμη της λαογραφίας άπόκτησε ένα όλότελο καινούριο διαμέτρημα: ό επιστήμονας θεωρεί το ιστορικό παρελθόν για να μελετήσει το κοινωνικό παρόν. Η «άρχαιότης» είναι άπλως το σημείο της εκκίνησης στην έρευνα, και όχι το σημείο άναφοράς. Ο Κ. δέν παρουσιάζει τις εκδηλώσεις του νεοελληνικού λαϊκού πολιτισμού ως «λείψανα του παρελθόντος ζώντα εν τῷ λαῷ», άλλα αντίθετα εξετάζει την ίδια τους την οδσία, δηλ. το γεγονός ότι άποτελούν ζωντανά στοιχεία, κοινωνικές πραγματικότητες ιδιαίτερες για τὰ μέλη της κοινωνίας πού έχει τόν πολιτισμό αυτόν.

Αντικείμενο της έρευνάς του είναι ο λαϊκός πολιτισμός και οι εκδηλώσεις του: ή ιστορία των λαογραφικών φαινομένων άποτελεί μέρος της ουσίας τους. Καθοριστικό σημείο για την εξέταση της δομής και της ιστορίας των λαογραφικών φαινομένων είναι ή άναζήτηση της αίτίας, της άρχης και της συνέχειάς τους. Για τόν έλεγχο και την πιστοποίηση αυτών χρειάζεται ή άναδρομή στο παρελθόν—στην προκειμένη περίπτωση μέχρι τὰ έλληνιστικά χρόνια—πού δέν είναι για τόν Κ. άυτοσκοπός. Υπάρχει σαφής ή πρόθεσή του να πιστοποιηί την αίτία και την άρχή των λαογραφικών φαινομένων πού πραγματεύεται, και μάλιστα άρχίζει από αυτά έπισημαίνοντας έτσι τη γενετική σημασία της άρχης για ό,τι άκολουθεί μετά.

Τό ενδιαφέρον του Κ. στρέφεται κυρίως στο ρυθμιστικό ρόλο πού έπαιξε ή διαμόρφωση της κοινής νεοελληνικής γλώσσας στη διαμόρφωση του λαϊκού πολιτισμού. Ξεκινά από την άρχή ότι ή γλώσσα είναι βέβαια μέρος του πολιτισμού, άλλα συγχρόνως είναι και το είδικό μέσο με το όποίο άφομοιώνουμε τόν όμαδικό πολιτισμό. Τό σημείο άναφοράς του είναι ότι ό Έλληνισμός, κατά τη διάρκεια των τελευταίων π.Χ. και των πρώτων μ.Χ. αιώνων, υπέστη όλην εκείνη τη ζύμωση πού αλλοίωσε την ύφή και τη μορφή του άρχαίου ελληνικού κόσμου και προετοίμασε τη γένεση του βυζαντινού και του

νεώτερου¹. Ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς συντελεστές τῆς ἐνοποίησης αὐτῆς θεωρεῖ τὸν Χριστιανισμό. Δέχεται ὅτι, ὅπως οἱ τοπικὲς διάλεκτοι παραμερίσθηκαν ἀπὸ τὴν κοινὴ γλῶσσα τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, ἔτσι καὶ οἱ ἰδιαιτέροι πολιτισμοὶ τῶν πόλεων - κρατῶν, ὅταν ἐξαλειφθῇ ὁ γνωστός παρτικουλαρισμός, ἦταν φυσικὸ νὰ ἰσοπεδωθοῦν ἢ καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν ἀκόμη· μετὰ τὴς διαμορφώσεως αὐτῆς δημιουργήθηκε ὁ κοινὸς λαϊκὸς πολιτισμὸς τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχεται μετὰ συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπη ἐξέλιξη ὁ νεοελληνικὸς λαϊκὸς πολιτισμός.

Τὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει ἔντονη ἱστορικὴ δομὴ. Ὡς πυρῆνα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας θεωρεῖ τὴν ἀττικὴ κοινὴ καὶ παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξή της ἀπὸ τὸν 5ο π.Χ. αἰῶνα καὶ μετὰ. Κυρίως ἐξετάζει τὴ γένεσιν καὶ τὴν πορείαν τῆς διγλωσσίας, τῆς σημασίας καὶ τῆς συνέπειας ποὺ εἶχε γιὰ τὸν Ἑλληνισμό. Γιὰ τὸν Κ. ἡ λύση βρίσκειτῃ στὴ σύμπτωση τοῦ γραπτοῦ καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου: Ἡ γραπτὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους ἔχει βάση μία ζωντανὴ διάλεκτο τοῦ, ἡ ὁποία ἀφοῦ ὑπερίσχυσε γιὰ λόγους ἱστορικοῦς, κοινωνικοῦς, γραμματολογικοῦς, παραμέρισε τὴς ὑπόλοιπες διαλέκτους, καὶ πλουτίζεται διαρκῶς μετὰ διαφορὰς λέξεις καὶ τύπους—εἶτε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότερη γραπτὴ γλῶσσα εἴτε ἀπὸ ἄλλες διαλέκτους ἢ ἀπὸ ξένες γλώσσες («δάνειες λέξεις»)—καὶ ὅλες αὐτὲς τὴς λέξεις τὴς ἐφαρμόζει στὸ δικό της φθονγικὸ σύστημα καὶ στὴ δική της γραμματικὴ καὶ συντακτικὴ. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἔθνικὴ γλῶσσα.

Φυσικὰ ἡ παράλληλη, ὡς ἕνα σημεῖο, ἐξέταση γλῶσσας καὶ πολιτισμοῦ δὲν ἀποσκοπεῖ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα ἂν ἡ διαμόρφωσις τῆς κοινῆς γλώσσας ὁδηγήσῃ στὴ διαμόρφωσιν τοῦ κοινοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἢ τὸ ἀντίθετο. (Τὸ ἐρώτημα ἐξάλλου αὐτὸ—ποῦ ἐπιδέχεται καὶ βρῆκε ἀκράϊες καὶ ἐνδιάμεσες ἀπαντήσεις—δὲν περιορίζεται μόνον σὲ ἑλληνικὰ χρονικά καὶ τοπικὰ πλαίσια, ἀλλὰ ἀφορᾷ κάθε πολιτισμὸ ὅπουδῆποτε τῆς γῆς). Τὸ τελικὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι εἶναι ἀπαραίτητὴ ἡ ἐνότητα τοῦ ὀργάνου ἐπικοινωνίας γιὰ νὰ προβάλλῃ ἡ ἐνότητα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ τὰ θέματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἐφαρμογὴ τῶν θεωρητικῶν προβληματισμῶν τοῦ Κ. γιὰ τὴν δομὴ καὶ τὴν σημασίαν τῆς λαογραφίας.

ΕΛΕΟΝΩΡΑ ΣΚΟΥΤΕΡΗ

Charalambos Papastathis, The Statute of the Athonic Russian Cells' Brotherhood according to the Constitutional Laws of Mount Athos, Sofia (ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes, τόμ. IV, Histoire, σελ. 523-528, ἔκδ. τῆς Association International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes) 1969, 80v.

Πρόκειται περὶ ἀνακοινώσεως ἡ ὁποία ἐγινε ἀπὸ τὸν συγγρ. στὸ πρῶτο συνέδριον σπουδῶν ΝΑ Εὐρώπης τὸν Αὐγούστου τοῦ 1966 στὴ Σόφια. Ὁ συγγρ. βασίστηκε, γιὰ τὴ σύνταξιν τῆς ἀνακοινώσεως τούτου, στὸ σωζόμενο τμήμα τοῦ ἀρχείου τῆς ρωσικῆς κελλιωτι-

1. Ἡ θεμελιακὴ αὕτῃ θεώρησις τῶν ἀρχῶν τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι καινούρια στὴν ἐπιστημονικὴ σκέψιν τοῦ Κ. Τὸν ἴδιον δρόμον ἀκολούθησε ἀρχικὰ στὰ εἰσαγωγικά του μαθήματα γιὰ τὴν νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὸ Μετσόβιο. Ἀργότερα ἀνέπτυξε τὴ θεωρίαν του σὲ μία ὁμιλίαν στὸν «Παρνασσό» μετὰ θέμα τὴς σχέσεως τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὸ νεώτερον. Τέλος τὴν ἐφάρμοσε σὲ μία πραγματεία του γιὰ τὸν Ἑπταπάρθενο χορὸν, ὅπου ἀπέδειξε τὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τῆς Μεγάλῃς Ἀρκτοῦ ἀπὸ τὰ ἑλληνιστικά χρόνια.